

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
ПІДДУБНОЇ НАТАЛІЇ ГЕННАДІЇВНИ
на тему «**КОМПОЗИЦІЙНІ ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ**
МОЗАЇЧНИХ ТВОРІВ В АРХІТЕКТУРІ ЛЬВОВА
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури
за спеціальністю 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток
архітектури

Місто Львів є унікальним середовищем, в якому на протязі багатьох століть накопичувались шедеври багатьох епох, стилів, художніх здобутків. Специфічне середовище Львова багатогранне і поліфонічне. В ньому набули високої якості архітектурні пам'ятки, які вмістили в себе не тільки архітектурні здобутки, а й пов'язали в собі витвори різних видів мистецтва, таких як скульптура, фресковий живопис, рельєф та мозаїку. Ця багатогранність художнього середовища Львова приваблює не тільки мешканців та туристів, але і вчених, які намагаються зрозуміти в чому полягає цей феномен. Тому стає зрозумілим чому виникає потреба дослідити різноманіття мозаїчних творів Львова, які були популярні з давніх давен і не втрачають своєї популярності і зараз.

З початком незалежності України гостро актуалізувалася фундаментальна проблема нашого буття – охорона художніх пам'яток, які формують специфіку та автентичність Львівського середовища, але втрачаються внаслідок руйнувань. Можна констатувати, що до теперішнього часу не робилося спроби системно підійти до виявлення, інвентаризації, каталогізації та дослідження мозаїчних пам'яток, які потребують охорони, а в подальшому і реставрації. Тому дана дисертаційна праця безумовно є **актуальною** і відповідає потребам подальшого розвитку наукових знань щодо мозаїчних творів у архітектурі Львова.

Піддубна Н. Г. **вперше** ставить питання про системне дослідження композиційних принципів формування мозаїчних творів та виявлення факторів впливу на їх застосування в архітектурі Львова кінця ХІХ – початку ХХІ століть. Серед завдань, що ставить авторка дисертації, найважливішим є проаналізувати

поширення мозаїчних творів в архітектурному середовищі та визначити основні композиційні принципи застосування мозаїки в опорядженні фасадів та інтер'єрів архітектури Львова кінця ХІХ – початку ХХІ століття.

У першому розділі **«Використання мозаїчних творів в архітектурі»** зроблено всебічний аналіз теоретичних праць, статей и т. і., в яких є спроба або підходи щодо вирішення вказаних завдань. Ретельно описана історія виникнення мозаїки на території України, яка показує, що мозаїка набула традиційного статусу ще у період Київської Русі, а пізніше стала взірцем для сакральної архітектури наступних поколінь. Виділені етапи еволюції мозаїки в архітектурі України аж до теперішнього часу, які визначалися зміною ідеології та соціальними катаклізмами. Простежено розвиток різних художніх шкіл та технологій мозаїки від кам'яних і керамічних до смальти і майолікової мозаїки. Спеціальна увага приділена уточненню понятійно-термінологічного апарата дослідження.

У другому розділі **«Методика дослідження мозаїчних творів в архітектурі»** обговорюється системний підхід до вивчення поставленої проблеми. Він включає в себе дві важливі стадії: обстеження та теоретичне осмислення. До першого входять натурне обстеження об'єктів, їх інвентаризація, фотофіксація, обміри, анкетування тощо. До другого - включено різновиди порівняльного аналізу, класифікація і систематизація по ряду ознак. Спеціально розроблений стандарт інвентарної карти, яка в подальшому дозволяє порівнювати вибрані об'єкти за різними факторами (часом побудови, сюжетом, матеріалом та станом збереженості). Таким чином проводилось узагальнення та систематизація фактичного матеріалу.

Історичний метод дозволив відслідкувати генезу мозаїчних творів в архітектурі Львова кін. ХІХ ст. - поч. ХХІ ст., а узагальнення місць розташування дозволило провести картування ареалів знаходження мозаїчних творів.

У третьому розділі **«Мозаїчні твори в архітектурі Львова кінця ХІХ – початку ХХІ століття»** Н. Г. Піддубна розробляє хронологію та детально описує стилістичні періоди в архітектурі міста Львів у період кін. ХІХ ст. –

поч. ХХІ ст., а також виділяє ключові споруди, в яких домінують мозаїчні твори. Виявлені періоди історизму, сецесії, модернізму, тоталітаризму, соцреалізму та доби незалежності розглядаються як особливі за змістом та технікою мозаїки.

Авторка резонно відмічає суттєву різницю між мозаїками дорадянського і радянського періоду. Якщо перший був пов'язаний з культурними традиціями минулих століть, то наступний відрізнявся ідеологічним впливом на образну сюжеттику, а також контрастом ахроматичної споруди і узагальненням ідейного або функціонального змісту. Зараз, коли ми почали процес декомунізації, потрібно виявити твори радянських митців, які були позбавлені права вільно висловлювати свою творчу думку, але знайшли засоби найчастіше абстрактно, узагальнено висловити свій задум, створити виразні твори, що запам'ятовуються, та запобігти їх знищенню.

У період незалежності «суспільство «повертається» до легалізації церкви, що спричиняє до значного будівельного піднесення сакральних споруд, їх реставрації і реконструкції. Саме в цей час активізується традиція мозаїки, яка «повертається» у інтер'єрне та екстер'єрне середовище храму східного обряду з новою програмою стилістично-образної мови та сучасними технологіями» (с. 132), кращим прикладом якого є Храм Різдва Пресвятої Богородиці УТКЦ.

Слід відзначити, що Н. Г. Піддубна послідовно відслідковує навчальні заклади, в яких готують мозаїстів на всіх етапах періоду кін. ХІХ – поч. ХХІ ст., що дуже важливо для розуміння методів і форм викладання та наслідування традицій.

Суттєво, що зазначені також і негаразди, які спостерігаються у Львові в зв'язку з непрофесіоналізмом, неузгодженістю мозаїки з середовищем та архітектурою споруди, відсутністю кваліфікації, тощо.

Узагальнені вплив функціонального призначення будівлі на сюжетну палітру мозаїчних творів та композиційно-просторові принципи побудови мозаїк в архітектурі, що знайшло відображення в таблиці 3.4.1.

У четвертому розділі **«Принципи застосування та збереження мозаїки в архітектурі»** окрім факторів впливу на застосування мозаїчних творів в

архітектурі Львова розроблені мапи для кожного з виявлених періодів з поміченими пам'ятками, що дозволило зрозуміти ареали розповсюдження мозаїк та їх зв'язок з розташуванням той чи іншої стилістики в місті Львів протягом кін. ХІХ – поч. ХХІ ст. Вони показали важливу тенденцію – експансію мозаїчних творів з історичного центру до периферії в радянський період та добу незалежності.

Наприкінці роботи представлені узагальнюючі композиційні принципи застосування мозаїчних творів в системі опорядження архітектури та художні засоби їх досягнення. Вони дуже суттєві і носять універсальний характер, що дозволяє застосовувати їх до будь-якого регіону в якості методичної основи. Але вони не специфічні для Львова. Узагальнення результатів дослідження отримало б ще більшу цінність, якби Н. Піддубна зробила б акцент не на «властивостях», а на «особливостях» мозаїчних творів в архітектурі Львова, та провела порівняння мозаїк житлових будинків між собою, церковних споруд між собою, що дозволило б виявити спільні риси та прийоми композиційної побудови, а також типові сюжети або орнаментальні риси специфічні саме для Львова. Такі шедеври як Вірменський собор, міг би стати предметом спеціального аналізу, як шедевр, який поєднує архітектуру, фреску і мозаїку в гармонійне ціле на тлі вдало розробленої семантичної програми.

Логічним завершенням дослідження стали рекомендації, щодо збереження та реставрації мозаїки в архітектурному середовищі, серед яких сформульовані критерії оцінки збереженості мозаїчних творів, виявлені етапи руйнувань та їх причини, сформовано загальну програму можливих реставраційних заходів.

Звичайно, представлений матеріал даного дослідження провокує дискусійний характер окремих аспектів цієї праці, зокрема:

1. На мою думку поняття «**архітектурної композиції**», яке дано в словнику, занадто застаріле. Воно було побудовано у 1960-ті роки, коли в радянській науці домінувала формальна теорія композиції. Ті ж самі автори (О. Тіщ, А. Іконніков), на яких посилається авторка дисертації, пізніше опублікували книжки що до трактування «архітектурної мови», визначення якої значно

прогресивніше. Цю тему розробляли західні (Ч. Дженкс, Н. Прак, У. Еко) та вітчизняні (Б. Черкес, С. Лінда, О. Ремізова, Є. Розенблом, С. Ванеян, Х. Крамарчук) дослідники, які сформулювали системний погляд на художню композиційну мову архітектури, що містить в собі семантику, морфологію та синтактику. Цей метод, який частково представлений в дослідженні, був би більш сучасним для розгляду мозаїчних творів в архітектурному середовищі, оскільки він дозволив би виявити художні засоби поєднання змісту та сюжету мозаїк з архітектурою споруди та її стилем;

2. Виходячи з вимог до кандидатських дисертацій, інвентаризація пам'яток не має бути завданням дисертаційної роботи, це завдання Відділу охорони пам'яток обласної держадміністрації або Відділу культури, які мають займатися виявленням творів та їх охороною. Для кандидатської дисертації вистачило б систематизованого списку, або виділення найбільш видатних зразків.

3. В деяких об'єктах потрібно уточнення стилістики, наприклад: Храм Покрови Пресвятої Богородиці 1938 р. віднесений до «класицизуючого модерну» в той час як у міжвоєнному періоді панував стиль Ар Деко.

4. В тексті забагато переліків, які потрібні для повноти викладання теми, але за ними втрачається головна ціль – виявлення художньої специфіки міста Львова.

Втім, висловлені зауваження не знижують принципових здобутків цієї праці та її загального високого рівня.

На закінчення важливо зазначити, що робота пройшла значну апробацію на наукових конференціях різного рівня. Результати дослідження широко і вичерпно опубліковані як в наукових теоретичних збірках, так і в широкому професійному друку, включаючи закордонну публікацію. Чотири акти про впровадження результатів наукового дослідження підтверджують практичне значення дослідження Н. Г. Піддубної для архітектурної практики і системи навчання. Автореферат відповідає змісту дисертації і розкриває її основні положення.

Враховуючи висловлене, вважаю, що дисертація «Композиційні принципи застосування мозаїчних творів в архітектурі Львова кінця XIX – початку XXI століття» відповідає вимогам ДАК України що пред'являються до кандидатських дисертацій, заслугоує високу оцінку, а її автор Піддубна Н. Г. заслугоує присудження наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури».

Доктор архітектури,
професор кафедри Основ архітектури
Харківського національного університету
будівництва та архітектури

 О. І. Ремізова

УЧИННИ
СЕКРЕТАР КУБА

